

ÇANKIRI YÖRESİNDE EL VERME GELENEĞİ: “BAKIR BASMASI” HASTALIĞININ “ALAZLAMA” YÖNTEMİ İLE TEDAVİ EDİLMESİ

Tradition Of Giving Hand In Çankırı Region: Treatment Of “Bakır Basması” Disease
By “Alazlama” Method

Murat KARACA*

Öz: El verme geleneği tarihi çok eskilere dayanan manevi görevlendirme, liyakat kazandırma ve icazet verme geleneğidir. Bu geleneğin Türk kültürüne ve Türk inanç sistemine bakan iki yönü vardır. Bunlardan bir tanesi tasavvufi müşitlik yönü, diğeri ise halk hekimliği ve tedavi edici yönüdür. Tarikat şeyhleri kendilerinden sonra ya da yaşadıkları dönemde tarikatı ve tarikatın öğretilerini devam ettirmeleri için icazet verirken, halk hekimleri de kendi bilgi birikimlerini yine el verme yoluyla başkalarına aktarmaktadır.

Makalemizde Çankırı yöresinde el verme geleneğine bağlı olarak yaşatılan “bakır basması” hastalığının tedavi yöntemi ve halk kültürü için önemi değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Halk hekimliği, El verme, Çankırı, Bakır Basması, Alazlama

Abstract: “Giving hand” is an ancient tradition based on the spiritual assignment, bringing somebody in ability and granting authorization. There are two aspects of this tradition to the Turkish culture and the Turkish faith. One of these aspects is the sufistic mentoring and the other one is the folkloric medicine or therapeutic use. While the sheikhs of the religious orders grant authority to continue the disciplines and practices after them or even still alive, traditional healers also transfer their knowledge to others by “giving hand”.

In this article, the cultural importance of the method used in the treatment of “bakır basması” disease, a practice which is still being kept alive in the Çankırı province, will be evaluated.

Keywords: Folk medicine, giving hand, Çankırı, Bakır Basması, Alazlama (burning lightly)

Makale Gönderim:
16.09.2014

Kabul Tarihi:
04.06.2015

* İpek Üniversitesi. muratkaraca18@gmail.com

GİRİŞ

İnsanoğlu, yaşadığı süre içerisinde birçok etkiye ve sıkıntıya maruz kalmaktadır. Bu sıkıntıların ve problemlerin bir kısmı maddi bir kısmı ise manevi açıdan çözüm gerektirmektedir. Nitekim insan, bedeni yönünün yanında ruhi birtakım ihtiyaçları da olan bir varlıktır.

Eldeki imkânlarla göre ihtiyaçlarına çözüm aramaya koyulan insan, tabiatta var olan gizil güçleri tespit etmeye başlamış ve bu güçleri tedavi amaçlı kullanmanın yolunu araştırmıştır. Doğal bitkilerle birtakım gizil güçleri bir araya getirerek insanları tedavi eden ve bu şekilde ün kazanmış insanların günümüzde de olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Atalarının birikimlerini öğrenen ve zamanın şartlarına göre kendi birikimleri ile kompoze eden bu hekimler, sağlığı bozulan insanları tedavi etmektedirler. Günümüze kadar el verme ve usta-çırak ilişkisi yöntemi ile getirilen halk hekimliği ya da ocak/ocaklık geleneği günümüzde de aynı hassasiyetle devam etmektedir. Halk hekimleri mesleğinin kutsal ve önemli olduğu inancıyla işlerini ibadet neşvesi içerisinde yapmaktadır.

Derleme çalışmalarında özellikle hissettiğimiz bu durumu destekleyen en önemli olay, işin sırrını sorduğumuzda aldığımız “hayır” cevabıdır. Kendileri için kutsal gördükleri bu sırrı kesinlikle paylaşmama konusunda oldukça hassas oldukları ve bu sırrı sadece el verdikleri kişilere söylemeleri halk hekimleri tarafından meslek etiği olarak değerlendirilmektedir.

Makalemizde Çankırı yöresinde el verme geleneğine bağlı olarak yaşatılan “bakır basması” hastalığının tedavi yöntemi ve halk kültürü için önemi değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Çankırı’da El Verme Geleneği

Orta Anadolu’da sahip olduğu kültürel birikimi günümüze kadar muhafaza etmiş şirin bir ilimiz olan Çankırı, alternatif tıp ve tedavi yöntemleri ile bu alanda çalışma yapacak olanlar için çok önemli bir kaynaktır.

Tasavvufi açıdan el verme ya da icazet verme şeyhin yaşadığı dönemde liyakat kesp etmiş talebelerinden birine diğer talebelerinin de bulunduğu bir ortamda el verdiğini söylemesi ve cübbesini giydirmesi ile gerçekleşmektedir. Ancak halk hekimliğinde el verme geleneği biraz farklıdır. Yörede ocak/ocaklı diye bilinen halk hekimleri sağ iken el verme yolunu tercih etmemektedir. Genellikle vefatı esnasında ya da artık görevini yapamayacak kadar yaşlandığında kendi ailesi ve yakın akrabaları başta olmak üzere sözlü beyanıyla el verdiğini ilan etmektedir. Bu aşamaya kadar halk hekiminin yanında olan yakın akrabaları ya da ailesi zaten usta-çırak ilişkisi ile

yöntemi öğrenmiştir. Bu durumda sadece el verme geleneği ile kutsi ve gizil tedavi edici güçlerin yeni ocaklıya geçmesi ritüeli kalmıştır.

El verme geleneğinde el alan kişi tarafından verilen göreve itiraz söz konusu değildir. Nitekim "verilen ya da alınan görev kutsaldır dolayısıyla bu görev kendisi için önemli bir ayrıcalıktır" kanaati hâkimdir.

Tasavvufi Açıdan El Verme / El Alma

Her tasavvuf büyüğü iyi bir âlim olmaktan ziyade çok iyi bir avcıdır. Nitekim bu tasavvuf büyükleri her sohbet ve talebe meclisinde kendisinden sonra bayrağı taşıyacak olan kişiyi aramaktadır. Bu arama, bazen müşdidin talebesini araması şeklinde cereyan ederken kimi zaman da kendisine bir müşdid arayan talebenin arayışı şeklinde vukuu bulmaktadır.

Halkı irşad etme ve kültürel birlikteliği sağlama noktasında çok önemli işleve haiz tasavvuf ve tarikat şeyhleri, mana âleminde yapılan görevlendirmeler ve hocasının kendisine vermiş olduğu görevler (el verme) neticesinde vazifeli olduğu beldeye göçmektedirler. Kaynağı mistik bazı inanışlara dayanan el verme geleneği tasavvufi açıdan bir bakıma icazet verme işlevinde kullanılmaktadır.

Genel olarak Hicretin III. asrından sonra birtakım prensiplerin etrafında birçok tarikat kurulmuş, bu tarikatlar kendilerine özgü kılık kıyafet, ibadet ve zikirlerle matuf usul ve yöntemler geliştirmişlerdir. Daha sonra bu tarikat şeyhlerinin el vermesi ile çeşitli kollara ayrılmışlardır (Özdemir 1993: 259). El verme geleneği tasavvufi açıdan bir statü kazanma yarışından ziyade ehil olmayanların ve seyr-i süluk görmemiş kişilerin yetki ve etki alanını kısıtlamak ihtiyacından doğmuş bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır.

Halk Hekimliğine Bakan Yönüyle El Verme / El Alma

Halk hekimliği ya da halk tıbbı halkın atalarından tevarüsle bugüne kadar getirdiği kendi yaşayışı, inançlarından beslenen iyileştirme yöntemlerinin tümüdür. Başka bir ifadeyle; "çok geniş çeşitlilikteki hastalıklar ve rahatsızlıklar karşısında birçok kişi tarafından kullanılan" tekniklerin tamamıdır (Bircher-Surber 2003).

Kimileri tarafından "hurafe" ya da "kocakarı ilaçları" adı altında önemsizmiş izlenimi verilse de halk hekimliğinin modern tıp karşısında dik duruşu ve günümüzde de bir sektör halinde kendini göstermesi onun halk kültür ve inanç dünyasında ne kadar önemli bir yeri olduğunun en bariz göstergesidir.

Halk hekimliği uygulamalarında güçlü bir inanç mekanizması söz konusudur. Nitekim "derdi Allah verir, dermanı da O verecektir" anlayışına bağlı olarak uygulanan yöntemlerin kaynağı ilahi bir güce dayanmaktadır.

Halk hekimliğinde özellikle sağaltım uygulamalarında öğretme/öğrenme yöntemi sadece usta-çırak ilişkisi ile olmamakla beraber tedavi etme özelliği el verme geleneği ile de bir başkasına geçebilmektedir. Bu el verme ancak ustanın ölümü ile gerçekleşebilir. Halk hekimliğinde el verme yakın akrabalar arasında gerçekleşmektedir ki, bu durum oldukça tabiidir. Çünkü hastalığı tedavi etme yöntemini ocaklı (usta)nın yanında olmak ve izlemek suretiyle ancak yakın akrabaları öğrenmiştir.

Bakır Basması Hastalığı

Bakır basması, derideki alerjik kabarcıklarla oluşmuş kızarıklıklardır. Bu kızarıklıklar hastalığın şiddetine göre büyür ve sulanır. Aşırı derecede kaşıntı ve yanma hissi verdiği için oldukça rahatsız edici bir hastalıktır. Sıcak havalarda ve mevsim geçişlerinde daha sık görülen bu hastalığın halk arasında ilaçla geçmeyeceği yönünde inanışlar oldukça kuvvetlidir.

Bu hastalığa çare bulacak halk hekimi, uzmanı olduğu hastalığı iyi bilmektedir. Nitekim kimi zaman alerjik hastalıklarla karıştırılarak kendisine müracaat edilmesi durumunda tedaviyi reddetmek suretiyle alanı olmayan sahaya kesinlikle girmemektedir. Bu da halk hekimliğinin meslek etiği olarak görülmektedir.

Alazlama Yöntemi / Bulgur Püskürtmesi

“Alazlama” ya da “Bulgur Püskürtmesi” tedavi şeklinin iki türü vardır:

Bu hastalığın ocağı olan kişi, hastalığa teşhisi koyduktan sonra özellikle hastalığın vukuu bulunduğu bölgeleri hastanın kıyafetlerini çıkarmak suretiyle tespit eder. Kendisi için özel olarak seçtiği bulgurları ağzına alarak hastalıklı bölgeye üflemek suretiyle bulgurla kabarık ve kızarık bölgenin teması sağlanır. Bu durum üç kez tekrarlanır. Hastaya toplamda üç gün olmak üzere aynı yöntem uygulanır.

Bu yöntemde bakır bir kap en önemli araçtır. Bu kap kesinlikle kalay yapılmamış ilk günkü saflığını muhafaza eder vaziyette olmalıdır. Bunun yanında ikinci bir araç, ince tül ya da bezdir. Bu tül mutlaka kırmızı olmak zorundadır. Bakır kap herhangi bir ateşte ısıtılır. Hastanın vücudunun kabarık yerlerine serilen kırmızı tülün üzerinde gezdirilmek suretiyle tedavi edilir. Tedavi üç gün aynı şekilde uygulanır.

SONUÇ

Teknolojik ve tıbbi imkânların geliştiği günümüzde bazılarımız için küçük ve önemsiz gibi görülen halk hekimliği aslında modern tıbbın temelini oluşturmaktadır. Özellikle günümüzde doğal tedavi yöntemlerine ilgi her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla hali hazırda birçok tedavi modern tıbbın ve geleneksel / doğal hekimliğin birlikte uygulanmaları ile gerçekleştirilmektedir.

Doğal olmayan ve birçok yan etkisi bulunan ilaçların bir bir gerçek yüzleri ortaya çıkarken insanlar bu durumdan kaçınmanın bir yolu olarak alternatif tıbbi seçmişlerdir. Öyle ki, derdine çare bulanların ya da bulacağına inananların sayısı hiç de az değildir. Dolayısıyla, gerek yan etkisi oldukça fazla olan ilaçlardan kurtulma gerekse ekonomik ve tıbbi yetersizliklerin bir getirisi olarak alternatif tıba veya halk hekimliğine yönelimin gittikçe artacağı kanaatindeyiz.

El verme ya da el alma yoluyla bazı öğretilerin el değiştirmesi ehil olmayan insanların bu işi yapmasına bir nebze engel olsa da aslında bu durum biraz suiistimale açık bir konudur. Aktarların ve televizyon reklamlarının bu yöndeki tahşidatları resmi kurumlarca denetlenmediği takdirde sağlık arayanların sağlığından olma riski her geçen gün artmaktadır.

Bizim gözlemlediğimiz en önemli olgu; el alan ya da el veren kişilerin meslek sırlarında oldukça ketum olmaları, kendi uzmanlık alanına girmeyen hastaları modern tıbbın tedavi yollarına yönlendirmeleri halk hekimliğinde de meslek etiğinin çok güçlü bir şekilde işletildiğidir.

KAYNAKLAR

- Acıpayamlı, Orhan.(1998) "Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi". *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*. 23-25 Kasım. Ankara. MİFAD Yay.
- Bircher, Andreas J. – Surber, Christian. (2003). *Unregulated Alternative Medicine*, Journal Of Drugs in Dermatology, Jan. (<http://www.Highbeam.com>)
- Özdemir, Rifat. (1994) "Osmanlı Devleti'nin Tarikat, Tekye ve Zaviyelere Karşı Takip Ettiği Siyaset" OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi) S. 5 Ss. 259-310
- Turan, Fatma Ayten. (2000). *Türkiye'de Halk İlacı Araştırmaları*. Ankara. Kültür Bak.Yay.
- Türkdoğan, Orhan. (1991). *Kültür ve Sağlık-Hastalık Sistemi*. İstanbul. MEB Yay.

